

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.026 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки юридичних наук, доцентки Нікіфорової Т.І. на дисертацію Семенюк Ірини Миколаївни на тему «Звільнення від покарання за законодавством України та держав Європейського Союзу: порівняльна характеристика», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Євроінтеграція України обумовлює необхідність дослідження законодавства держав – членів ЄС, в тому числі й кримінального, з метою запозичення зразків досвіду нормативно-правового регулювання, які могли б сприяти вдосконаленню положень кримінального законодавства України.

Практика звільнення від покарання та його відбування в Україні є дуже поширеною, однак суперечливою та неоднозначною. Наукові дослідження у цій сфері свідчать, що це обумовлено, в тому числі, недосконалістю нормативного регулювання положень про звільнення від покарання. Тому порівняльно-правове дослідження звільнення від покарання за законодавством України та ЄС є безумовно актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертанткою обґрунтовано вибір теми дослідження, правильно визначено об'єкт та предмет. Запропонована здобувачкою структура дисертації дала змогу проаналізувати та порівняти різні види звільнення від покарання та від його відбування за законодавством України та держав-членів ЄС, зробити відповідні висновки та рекомендації.

Метою роботи авторка визначила комплексне дослідження нормативно-правової регламентації звільнення від покарання у законодавствах держав – членів ЄС та розробка на цій основі пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у частині звільнення від покарання та його відбування. Для досягнення поставленої мети визначено шість завдань, які відповідають плану дослідження, повністю досягнуті в процесі написання дисертації, що відображено у зроблених висновках та пропозиціях.

В ході дослідження дисертанткою використано загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи, основним з яких є безумовно порівняльно-правовий метод, який надав можливість порівняти положення національних законодавств різних держав – членів ЄС.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена тим, що здобувачка

грунтовно дослідила законодавство 20 держав - членів ЄС в частині регламентації звільнення від покарання, норми національного законодавства та судової практики в цій частині, використала достатню кількість наукових джерел. Висновки та рекомендації дисертантка обґрунтовує з урахуванням правових позицій ЄСПЛ, Конституційного Суду України, Верховного Суду.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Семенюк І.М. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню достатньої джерельної бази, матеріалів судової практики та статистичних даних, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях. Рецензована робота є першим комплексним порівняльно-правовим дослідженням нормативно-правової регламентації звільнення від покарання у законодавствах України та держав – членів ЄС.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, сформульовано власне визначення інституту звільнення від покарання як законодавчої конструкції будь-якої системи права (с. 39), вперше визначено особливості нормативно-правового регулювання звільнення від покарання та його відбування у кримінальних законодавствах держав – членів ЄС (с. 55), удосконалено класифікацію видів звільнення від покарання за критерієм моменту ухвалення щодо особи обвинувального вироку та обґрунтовано, що така класифікація є найоптимальнішою для цілей дослідження видів звільнення від покарання за національним законодавством та законодавством держав – членів ЄС (с. 47-56).

Варто відзначити конкретну законодавчу пропозицію вирішення правової ситуації, за якої застосування при призначенні покарання положень Загальної та Особливої частини кримінального закону унеможливлено внаслідок їх неузгодження, шляхом доповнення ст.74 КК України частиною шостою (с. 57-58). Вказана проблема неодноразово була об'єктом наукових обговорень, зазначалося про необхідність законодавчого шляху її вирішення, проте конкретні зміни до КК запропоновано вперше.

Згідно обраної класифікації авторкою здійснено ретельний порівняльний аналіз видів звільнення від покарання, передбачених в КК України та законодавствах держав – членів ЄС та зроблено висновок, що значна частина положень кримінальних законодавств держав - членів ЄС тією чи іншою мірою вже відображені у кримінальному або кримінальному процесуальному законодавстві України, хоча і не передбачені як підстави для звільнення від покарання, а як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння тощо. (с. 113).

Заслуговує на увагу також аргументація здобувачкою положення про неможливість повторного застосування ст. 75 КК України до особи, яка вчинила

умисне кримінальне правопорушення під час іспитового строку, оскільки сам факт його вчинення свідчить про те, що особа фактично не пройшла того випробування, яке впливало із інституту звільнення від відбування покарання (с. 93), та пропозиція доповнити ч. 1 ст. 75 КК реченням наступного змісту: «Застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням про вчиненні умисного кримінального правопорушення, вчиненого під час іспитового строку, визначеного відповідно положенням частини четвертої цієї статті, не допускається» (с. 115).

Запропоновано встановлення контролю та покладення обов'язків, подібних до тих, що передбачено в ст. 76 КК України щодо осіб, до яких застосовуються умовні види звільнення від покарання та його відбування, зокрема, умовно-дострокове звільнення (ст. 81 КК) та звільнення за хворобою (ч. 2 ст. 84 КК). Така пропозиція є обґрунтованою і з нею варто погодитися.

Слід відзначити, що робота має практичне значення, адже усі висновки та рекомендації автор формулює у виді комплексних змін та доповнень не лише до КК України, але й до Закону України «Про пробацію». Усі пропозиції узагальнені в додатках Б, В (с. 208-214), є науково обґрунтованими та заслуговують на увагу законодавця.

Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією Семенюк І.М. опубліковано в 1 колективній монографії, 2 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 статті у виданні, яке індексується у наукометричній базі Scopus, тезах 6 доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. Аналіз наукових положень, позицій інших науковців у дисертації містить посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації не виявлено.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Попри позитивну оцінку дисертаційного дослідження, воно, як і будь-яка праця, не позбавлене певних недоліків, суперечливих або таких, що потребують додаткової аргументації, положень.

По-перше, розмежування понять «звільнення від покарання» та «звільнення від відбування покарання» здійснено автором у другому розділі дисертації (с. 60-61). Проте зважаючи на загальний характер цього питання, воно мало бути розкрито в першому розділі, натомість там вказані терміни вживаються в рівному значенні (с.16).

По-друге, на с. 75 автор зазначає, що ч. 1 ст. 536 КПК України передбачено відстрочку виконання вироку та аналізує проблему конкуренції норм, закріплених в ч. 2 ст. 84 КК та п.1. ч.1. ст. 536 КПК. Однак здобувачка не висвітлила проблему закріплення матеріальної норми в процесуальному законі, не здійснила порівняння із законодавством держав – членів ЄС в цій частині, що, зважаючи, на актуальність цієї проблеми є недоліком дисертаційного дослідження.

По-третє, на с.90 авторка пропонує доповнити п. 4 ч. 1 ст. 76 КК та Закон України «Про пробацію» положеннями про те, що за рішенням суду проходження пробаційної програми може поєднуватись з рішенням про проходження навчання, відповідно до спрямованості вчиненого злочину, запозичивши досвід КК Іспанії. Аргументуючи свою пропозицію, автор зазначає, що із назв затверджених сьогодні в Україні пробаційних програм вбачається їх переважно психокорекційна, а не навчальна спрямованість. Проте такий висновок не можна визнати достатньо обґрунтованим, оскільки його зроблено на основі аналізу назв, а не змісту відповідних програм.

По-четверте, в підрозділі 2.2. авторкою не проаналізовано питання встановлення законодавчої заборони застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, яке сьогодні активно дискутується у наукових колах, адже застосування ст. 75 КК України стало не виключенням, а скоріше правилом, і задля створення умов для застосування цієї статті судді часто призначають покарання відповідно до нижньої межі санкції (якщо це 5 років позбавлення волі) або нижче нижчої, із застосуванням ст. 69 КК України, у випадку вчинення особою тяжкого чи особливо тяжкого злочину. З огляду на це доцільним було б не просто констатувати види злочинів, види та строки покарань при призначенні яких в кримінальних законах держав – членів ЄС встановлено можливість умовного звільнення (звільнення з випробуванням), а проаналізувати відповідні закономірності та враховуючи окреслену вище проблему, зробити висновки щодо можливих запозичень до КК України.

По-п'яте, в підрозділі 2.2. при аналізі умовно-дострокового звільнення від відбування покарання не згадується ст. 82 КК України щодо заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, яка тісно пов'язана із ст. 81 КК та наявність чи відсутність подібних норм в законодавствах держав – членів ЄС. Так само в підрозділі 2.3 під час аналізу норм чинного КК щодо звільнення від відбування покарання за хворобою не проаналізовано ч. 3 ст. 84 КК щодо звільнення від відбування покарання за хворобою військовослужбовців та не зазначається чи є подібні норми в законодавствах держав – членів ЄС.

Висловлені зауваження мають дискусійний або рекомендаційний характер та жодним чином не применшують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновки:

1. Дисертація Семенюк Ірини Миколаївни на тему «Звільнення від покарання за законодавством України та держав Європейського Союзу: порівняльна характеристика», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Семенюк І.М. виконана і оформлена у відповідності до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Здобувачка Семенюк Ірина Миколаївна заслуговує на присудження їй освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**доцентка кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук, доцентка**

Тетяна НІКІФОРОВА